

LADAKALNIS

Nr. 1(90)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO DIREKCIJOS INFORMACINIS LEIDINYS

2009 m. sausis-gruodis

ŠIAME NUMERYJE SKAITYKITE:

Saugomų teritorijų alchemija

Apie stovyklavimo kultūrą

Augalai imigrantai

Susidainavimai ant Lūšių ežero

TURINYS

L.Stanaitis D.Savickaitė	Prisimenant Vilmutę Sveikinimo laiškas „Ladakalnio“ 25-mečio minėjimo proga	2 psl. 3 psl.
PROBLEMOS IR AKTUALIJOS		
G.Gimžauskas	Saugomų teritorijų alchemija	4 psl.
V.Valinskienė	Statybos saugomoje teritorijoje?	5 psl.
L.Stanaitis	Naujas leidinys apie tradicinę architektūrą	6 psl.
A.Juodelis	Apie stovyklavimo kultūrą	7 psl.
DARBAI PARKE		
D.Rastėnienė	Kaltanėnų ugdymo ir turizmo centras – į pagalbą mokytojams	9 psl.
VOLUNGĖ		
M.Sviridovaitė	M.Sviridovaitės kūryba	10 psl.
PARKO GIRIŲ TAKAIS		
B.Šablevičius	Atėję į Lietuvą, surado naują tėvynę	12 psl.
IŠ KULTŪROS LOBYNO		
R.Žievys	Kalvystės amato mokykla Antalksnėje	14 psl.
K.Žemaitis	Susidainavimai ant Lūšių ežero	15 psl.

Prisimenant Vilmutę

Liepos 9 d. netekome savo kolegės Vilmos Čiplytės. Ji išėjo vos sulaukusi 40-ties.

Vilmą dažnai apibūdina kaip profesionalią folkloristę. Ir ne todėl, kad ji baigė Katalikų teologijos bakalaurą ir etnologijos magistro studijas Vytauto Didžiojo universitete. Nuo vaikystės pradėjusi dainuoti vaikų folkloro ansamblyje „Tututis“, susidomėjo liaudies dainomis ir kita tautosaka. Įsitraukė į tautosakos rinkimo ekspedicijas, pradžioje su folkloro ansambliais „Uosinta“ ir „Kupolė“, vėliau ekspedicijas rengė savarankiškai, aplankė dešimtis Aukštaitijos ir Dzūkijos kaimų. Beveik visą savo gyvenimą ji dainavo įvairiuose folkloro ansambliuose ir pati vadovavo KTU folkloro ansambliui „Goštauta“, VDU folkloro ansamblio „Linago“ vokalo grupei. Apie etnokultūrą parašė ne vieną straipsnį, surengė ne vieną semi-

narą. Atsiskleidė kaip puiki etnokultūros renginių ir festivalių organizatorė tiek dirbdama Kauno tautinės kultūros centre, tiek Aukštaitijos nacionalinio parko direkcijoje. Tačiau jai nesvetima buvo ir kitokia muzika. Liaudies muzika Vilmai buvo ir protėvių dvasinis palikimas, ir įkvėpimo šaltinis. Tai ji stengėsi perteikti grodama ir dainuodama pagoniškojo metalo grupėje „Ha Lela“ ir folklorinio metalo grupėje „Zpoan Vtenz“. Būtent šių ir panašių projektų dėka ji populiarino folklorą tarp jaunimo ir skatino juos atsigręžti į savo šaknis. Sunku apie Vilmą rašyti būtuojų laiku. Nors Aukštaitijos nacionaliniame parke ji dirbo mažiau nei metus, jos indėlis šio krašto, kaip ir visos Lietuvos, etnokultūros puoselėjimui yra milžiniškas. Jau daugelį metų parko teritorijoje ji organizavo etnokultūrinės ekspedicijas, rinko tautosaką ir informaciją apie mitologines vietas. Per labai trumpą laiką Vilmą spėjo pamilti visos kolektyvas. Jos žodyne nebuvo žodžių „negaliu...“, „nenoriu...“, „neturiu laiko...“ ir pan. Ji spėjo visur – ir vadovauti kelioms folkloro ansambliams, ir organizuoti renginius bei seminarus.

Išeidama Vilma mums paliko užbaigti jos pradėtus darbus ir neįgyvendintas idėjas. Jos atminimas mus įpareigoja ir toliau visa širdimi puoselėti mūsų krašto etnokultūros palikimą.

Linas Stanaitis

Dalios Savickaitės sveikinimo laiškas „Ladakalnio“ 25-mečio minėjimo proga

Sveiki, mielieji, gerbiamieji, susirinkę į pirmąją „Ladakalnio“ pagerbimo šventę.

Kultūrą sudaro visas tas dvasinės informacijos klotas, kuris kaupiasi žmogaus atmintyje iš visų šimtmečių ir kuris vienintelis žmonių atmintyje ir teišlieka, kuris mus - žmones - tokius panašius ir skirtingus sujungia ir išskiria.

Gal bijodamas prarasti savąjį identiteto kodą žmogus pradėjo fiksuoti žodį? Gal todėl atsirado knygos ir laikraščiai? Nežinia, bet parko leidinys, išskridęs „Volunge“, tapo stabilu „Ladakalniu“, nešančiu pasauliui žinią iš Aukštaitijos.

„Ladakalnio“ gimdytojas B.Šablevičius mane lyg gelbėjimosi ratą 1993 m. numetė leidiniui, nes neliko kam jo redaguoti..., o paskui jau tapo nebeaišku, ar aš leidinį gelbsčiu, ar jis man padeda kabintis į gyvenimą...

Pirmąjį savo redaguotą ir beveik visą pačios parašytą „Ladakalnį“ leidau ANP 20-mečio garbei (pirmas spalvotas leidinys). Mano dukrai tuomet nė pusės metų nebuvo, spausdinau žiauriai užiančia mašinėle „Jatran“, kuri dabartiniam leidinio leidėjams, ko gero, jau nesukelia jokių asociacijų... nors tuomet ne visada išgirdavau verkiantį vaiką... Augo ir keitėsi dukra, kito „Ladakalnis“, jo „gamybės priemonės“. Norėjosi atrasti kažką naujo, struktūruoti... Spausdinome jį Ignalinoje, Švenčionyse, Utenoje, Visaginoje, gal metus net profesionalus menininkas – tuokart maketuotojas – Andrius Surgailis talkino ruošiant jį spaudai. Paprastai tai darydavau pati su visa savo kompetencija ir nekompetencija. Malonu prisiminti bendradarbiavimą su Jūrate Gimževskiene: kažkada parke buvo tik vienas kompiuteris ir jį rinkdavo tekstus, nes spausdėnės reikalavo elektroninių versijų...

„Ladakalnyje“ spausdinome prof. V. Landsbergio, a.a. rašytojų J. Kunčino, L. Grudzinsko straipsnius, bet ypatingai didžiavausi tokiais leidinio draugais kaip K. Čeponis, a.a. V. Drūteika, R. Šimkūnas, R. Ramanauskienė, E.Krasauskienė ir kiti. Apie kolegas kalbėti sunkiau, nes tai buvo pareiga, o jos žmogus linkęs vengti... Dažnai, norėdama išlaikyti leidinio periodiškumą, ruošdavau straipsnius savo ir net ne savo pavarde... Bet ačiū buvusiems kolegoms: jie privertė mane daug kuo nauju domėtis, daug skaityti... Leidinyje daug rašė A. Mameniškis, bet savo atradimu laikau Astą Survilaitę: nors sunkiai, bet puikiai rašanti, nenusakomai įdomiai pateikianti mokslinę informaciją net visiškam humanitarui prieinama, priimtina ir įtikinančia kalba, eiliniam žmogui lengvai suvokiamame kultūriniame kontekste. Iš patirties sakau: nepatingėkite paskatinti jos geru žodžiu.

Istorinius „Ladakalnio“ numerius pristato vienas iš leidinio krikštatėvių Bronius Šablevičius

Dukra jau mina savo gyvenimo taką. Kada nors taip, kaip prieš porą metų „Ladakalnį“, ir ją teks atiduoti į kito žmogaus glėbį. Toks gyvenimas... Tik noriu padėkoti gero žodžio man negailėjusiam ir „Ladakalniui“ išlikti sunkiais laikais padėjusiam tuometiniam direktoriui A.Panavui ir visus parko reikalus su begaline meile ir atida tvarkiusiai ir, manau, tebetvarkančiai I.Čeponienei.

Visi pasakyti žodžiai turi savo pėdsaką žmogaus širdyje. Tai kartais verčia priimti net ir sau skaudžius sprendimus, bet filosofai sako, kad viskas, kas vyksta, vyksta tam, kad būtų geriau: ir man, ir mano mylimai buvusiai darbovietai, ir taip pat, regis, ilgai, lyg tikram vaikui puoselėtam, dabar jau brandžiam jaunikačiui – leidiniui „Ladakalnis“.

Su gimtadieniu visus, kurie dabina 35-mečio Aukštaitijos nacionalinio parko veidą, kūrybinės sėkmės visiems, lydintiems į gyvenimą jo metraštininką 25-iametį „Ladakalnį“.

O kadangi kaip ir seniau, taip ir dabar visus savo kalbėjimus lydžiu eilėmis, tad šventės proga leiskite Jums priminti mano mėgstamo poeto A. Mikutos žodžius:

*„Einantiems keliu nėra nelaukta –
Kas beatsitiktų, viskas normalu,
Tenka plaukti, jeigu reikia plaukti,
Tenka skęsti, kristi nuo uolų,
Kęsti audrą ir iškęsti sausrą,
Ir įprast kas rytą sveikint saulę,
Kaip geriausią draugą, sutiktą kely.“*

Sėkmės
Dalia Savickaitė

Nuotrauka Imanto Kazakevičiaus

PROBLEMOS IR AKTUALIJOS

Saugomų teritorijų alchemija

Gintaras
Gimžauskas
žurnalistas

2009 metų spalio 10 dieną „Lietuvos televizijos“ eteryje pasirodė laida „Žurnalisto tyrimas“, kurioje žurnalistė Rūta Sinkevičienė nagrinėjo Gražutės regioninio parko direktorės veiklą. Ši laida sukėlė didelį atgarsį tarp parkų ir rezervatų darbuotojų visoje Lietuvoje. Anot jų, minėtoje laidoje buvo pateikta klaidinanti informacija. Tačiau aš nenagrinėsiu kolegės R. Sinkevičienės darbo ir juo labiau nesistengsiu įrodyti, kuri pusė yra teisi, o kuri neteisi. Vietoje to aš išdėstysiu savo pamąstymus, kurie kilo po minėtos televizijos laidos.

Šiukšlės ir miške, ir darbe

Aš esu, bent jau taip mėgstu galvoti, gamtos vaikas. Vaikystėje daug laiko praleisdavau (ir dabar dažnai apsilankau) kaime, kuris yra Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje. Todėl galiu drąsiai teigti, kad žinau su kuo susiduria žmonės, gyvenantys saugomose teritorijose.

Bet visų pirma noriu pasakyti, kad saugomos teritorijos nėra apsaugotos. Jose dedasi tokie dalykai, kurie kartais nesuvokiami protu. Pradedant pakrūmių sąvartynais, plaukiojimu motorinėmis valtimis saugomuose vandens telkiniuose ir baigiant nelegaliomis statybomis. Vien mano asmeninė patirtis rodo, kad dažnai pažeidėjai lieka nenubausti. O jei ir gauna baudą, ji būna juokingo dydžio.

Klausimas kodėl?! Gal saugomų teritorijų direktijoms trūksta darbuotojų? O gal valios? O gal galimybių įgyvendinti savo uždavinius? Į šį klausimą atsakymo neturiu. Į jį gali atsakyti tik patys direktijų darbuotojai, o labiausiai ši užduotis turėtų rūpėti jų vadovams.

Kol kas šią situaciją galiu nagrinėti tik iš tos pusės, kurią išmanau šiek tiek geriau – komunikacijos. Šiuo konkrečiu atveju komunikacija aš vadinu bendravimą ir keitimąsi informacija su išoriniu pasauliu.

Tokios institucijos, kaip nacionalinių, regioninių parkų direktijos, būtinos. Tačiau šiuo metu jos yra labai nelankscios. Tai iš dalies atsiranda dėl komunikacijų trūkumo tarp pačių institucijų ir tarp jų klientų – žmonių, kurie į jas kreipiasi dėl asmeninių ar bendruomeninių klausimų. Esant tokiai situacijai, labai lengva suponuoti pageidaujamą nuomonę apie tokias institucijas visuomenės akyse. Jei direktijos rodytų iniciatyvą bendraujant su žmonėmis ir tai darytų įvairiais kanalais ir būdais, jiems suprantama kalba – viskas būtų daug paprasčiau. Paprastai kalbant, galima sakyti, jei kyla problemų dėl skaidrumo – reikia parodyti, jog esi „švarus“: atskleisti vykdomus viešuosius pirkimus, ką ir kaip naudoja organizacijos darbuotojai ir pan.

Institucijos privalo įsiklausyti į žmonių poreikius. Žinoma, jos turi saugoti – atlikti tiesioginę savo pareigą – tai nėra lengva, bet niekas ir nesakė, kad viskas yra paprasta. Būtent todėl jose dirba išsilavinę žmonės, kurie, norėdami tikėti, yra pakankamai kūrybingi, kad surastų išeitį iš susidariusių padėčių.

Kodėl man reikalinga saugoma teritorija?

Aš dažnai vadovaujuosi posakiu – „Pasaulį pradėk keisti nuo savęs“. Todėl kalbėdamas bet kokia tema, iš pradžių bandau į tai pažvelgti per asmeninę patirtį, poreikius bei interesus.

Paklauskęs savęs, ar man reikia saugomų teritorijų, nedvejodamas atsakau – „Taip“. Jų reikia, nes, mano manymu, žmogaus prigimtis iš esmės yra destruktivi. Ypač tokioje jaunoje valstybėje kaip Lietuva, kur persipynusi kelių kartų patirtis sukuria nepaaiškinamai įtemptą ir priešišką atmosferą. Žmonės koncentruoja dėmesį į savo poreikius bei atsiriboja nuo kitų individų. Atsisako pripažinti, kad jie pažeidžia vieni kitų laisves.

Paprastas pavyzdys. Ne kartą teko matyti nuostabaus grožio šeimą, einančią X nacionalinio parko takeliu ar Y miesto gatve. Atrodo, šio idiliško vaizdo niekas negali sugriauti, bet... Štai valgo tėveliai ledus, o pakuotes, kuriose šie buvo, meta tiesiog ant žemės, nors šiukšliadėžė vos už kelių metrų. Po tokios patirties norisi uždaryti visus kelius ir takelius, kad niekas negalėtų patekti ten, kur gamta yra labai pažeidžiama ir trapi. Jau nusibodo plaukiant ežeru matyti plūduriuojančius tuščius plastikinius butelius, bulvių traškučių maišelius ir kitokias šiukšles.

Galų gale turime tai, ką turime – saugomų teritorijų alchemiją – reto ir nuostabaus grožio auksą, kurį vadiname gamta, paverčiame urbanizuotu šiukšlynu. O juk ji turėtų būti pati svarbiausia, aiškinantis bet kokią istoriją: savivaliautojo nusikaltimą ar valstybės tarnautojo nusižengimą. Matyt, teks dar palaukti, kol mūsų visuomenė subręs. Biečia tikėtis, kad kai to sulauksime, nebus per vėlu.

Nuotrauka Tautgirdo Masiulio

Statybos saugomoje teritorijoje?

Žmonių ūkinės veiklos apribojimai saugomose teritorijose visuomet kėlė daugybę karštų diskusijų. Nuo pat parko įsteigimo buvo piktinamasi draudimais ir ribojimais naudoti trąšas, pesticidus, ganyti gyvulius ir pan. Šiandien bene aktualiausias yra statybų ribojimas. Ko gero, niekada nebegrįš laikai, kai žmogus, išsirinkęs jam patinkančią vietą ir įsigijęs ten žemės, galės pasistatyti sau namus tokius, kokius nori (arba kokius leidžia kišenė). Per ilgus nepriklausomybės metus pagaliau turime pakankamai teritorijų planavimą ir statybas reglamentuojančių teisės aktų. Visi jie lyg ir turėtų padėti įvesti šokią tokią tvarką. Tačiau iš tikrųjų yra beveik priešingai – sąžiningam žmogui kyla daug painiavos, o sukčiams – galimybė apeiti įstatymus. Pavyzdžiu galėtų būti eilinis bandymas keisti saugomų teritorijų įstatymą. O pasekmės – nuo eilinių piliečių pasipiktinimo iki bandymo panaikinti saugomą teritoriją Krekenavoje. Apie statybų apribojimus saugomose teritorijose ir kitais aktualiais klausimais **Linas Stanaitis** kalbasi su Aukštaitijos nacionalinio parko direktijos Kraštotvarkos skyriaus vyr. specialiste miškininkystei ir žemėtvarkai **Vanda Valinskienė**.

L.S.: Su kokiomis problemomis susiduria žemės ir sodybų savininkai parko teritorijoje? Kas sukelia daugiausia jų nepasitenkinimo?

V.V.: Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria žemės ir sodybų savininkai, yra susijusios su statybomis. Yra nedidelė žmonių grupė, kuri įsivaizduoja, kad nacionaliniame parke statybos yra draudžiamos, o statyti galima tik ant esamų pastatų pamatų. Sužinoję, kad yra ir kitų galimybių, labai nustemba ir apsidžiaugia. Ir priešingai, yra tokių žemės savininkų, kurie mano, kad „mano žemė - ką noriu, tą darau, ką noriu, tą statau“. Žmonės piktinasi, kad reikia užpildyti begalę popierių, užsisakyti projektus, kad gautum statybai leidimus, ir viskas tik dėl to, kad jų sodybos ir žemės sklypai yra nacionaliniame parke. Bet juk statybos įstatymas, statybos reglamentai ir kiti statybos procesus reglamentuojantys norminiai aktai galioja visoje Lietuvoje, ne tik nacionaliniame parke. Žinoma, yra ir skirtumų.

Pavyzdžiui, nesudėtingiems statiniams tik saugomose teritorijose reikalingi supaprastinti projektai, tuo tarpu nesaugomose teritorijose jie nereikalingi. Tarp kitko, norėčiau atkreipti dėmesį, kad vandens telkinių apsauginės zonos ir juostos, esančios ne nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, taip pat yra saugomos teritorijos.

L.S.: Ar iš tikrųjų saugomose teritorijose viskas draudžiama?

V.V.: Paradoksalu, bet saugomose teritorijose reikalavimai kartais būna švelnesni. Nesaugomose teritorijose galimybė atstatyti sodybas įstatymuose nėra numatyta, išskyrus ūkininkų sodybas. Tuo tarpu saugomose teritorijose - leidžiama atstatyti buvusias sodybas (gal todėl visi ir veržiasi į saugomas teritorijas? – *red. past.*). Aišku, yra apribojimai būdingi tik saugomoms teritorijoms, tai: draudimas kurti naujas sodybas ir statyti pastatus draustinių teritorijose, išskyrus buvusiose ir esamose sodybose, taip pat pastatų aukščio reglamentavimas, apdailos ir stogo dangos medžiagų bei spalvų reglamentavimas.

Kita vertus, žmonės nebūtų tokie pikti, jei už konkrečius apribojimus ir dėl jų patiriamus nuostolius gautų kompensacijas. NATURA 2000 teritorijose dėl miškų sklypuose taikomų tam tikrų apribojimų miško savininkai gali gauti kompensacijas. Tačiau dėl kitų atvejų, sakykim, dėl to, kad žmogus savo namą turi apikalti medine apdaila, o ne plastikinėm lentelėm, kompensacijos kol kas nenumatytos, ir žinant, kokia padėtis yra mūsų valstybėje, to tikėtis artimiausiais metais tikrai neverta.

L.S.: Ką galvojate apie visuotinai kritikuojamą š. m. liepos mėnesį Seimui pateiktą naują ST įstatymo variantą? Ar tikrai jame nėra nieko gero?

V.V.: Pritariu nuostatai, kad Saugomų teritorijų įstatymą, kaip ir kitus teisės aktus, reikia tobulinti, galbūt supaprastinti planavimo, statybų reguliavimo sistemą, ją aiškiau reglamentuoti, supaprastinti planavimo dokumentų rengimą ir tvirtinimą.

Jei būtų priimta ši Saugomų teritorijų įstatymo redakcija, atskiriems žemės savininkams būtų sudarytos galimybės pasinaudoti įstatymo nuostatomis. Pavyzdžiui, minėto įstatymo naujojoje redakcijoje (29 str. 9 d.) yra nurodoma, kad „valstybiniuose draustiniuose ir valstybiniuose parkuose privačios nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo neleidžiama dalyti dalimis, jei po padalijimo bent viena sklypo dalis taptų mažesnė nei 1 ha“.

Tačiau tame pačiame straipsnyje yra nurodoma, kad detaliuoju planu galima iš vieno sklypo formuoti kelis sklypus, kurių plotas yra neribojamas. Noriu atkreipti dėmesį, kad detaliojo plano parengimo kaina ne visada bus prieinama paprastam kaimo žmogui. Didelė

Vanda Valinskienė
ANPD Kraštotvarkos
skyriaus vyr.
specialistė
miškininkystei ir
žemėtvarkai

tikimybė, kad, įteisinus šias nuostatas, rekreaciniais ištekliais turtingiausios teritorijos (ypač prie ežerų, upių) būtų nedelsiant suskaidytos ir užstatytos „vilomis“.

Minėto įstatymo projekto 18 str. 3d. 5p. nurodoma, kad draudžiama tverti tvoras vandens telkinių apsauginėse juostose (vandens telkinių pakrantėse), išskyrus atvejus, „kai aptverti būtina dėl prieplaukų, gelbėjimo stočių, **sodybų**, rekreacinės paskirties teritorijų sanitarinių reikių ir **eksploatavimo saugumo, taip pat įrengiant ganyklines tvoras**“. Ko vertas toks draudimas, jei bet kuris žemės savininkas, kuris pageidauja aptverti savo sklypą tvora, pagal šio straipsnio nuostatas ras galimybę tai padaryti. Perskaičius šiuos du įstatymo straipsnius, jau galima įsivaizduoti, kuo gali pavirsti privačios teritorijos saugomose teritorijose, ypač prie ežerų ir upių - paprastam „mirtingajam“ neprieinamomis tvirtovėmis.

Tiesiog yra nesuvokiama, kodėl pagal šio įstatymo 9 str. nuostatas konservacinio prioriteto teritorijose (draustiniuose) statybų režimas turi būti švelnesnis, nei visoje Lietuvoje? Ar todėl, kad tai gražiausios ir vertingiausios Lietuvos vietos?

Kai perskaitai šią įstatymo redakciją, peršasi išvada, kad tiksliai norima sujaukti saugomų teritorijų sistemą, dar labiau komplikuoti teisinį reguliavimą, leisti susidariusia situacija pasinaudoti tam tikrai grupei asmenų, o praėjus keliems metams ir pamačius pasekmes, vėl reikėtų taisyti, grįžti prie ankstesnių nuostatų, kas tik dar labiau supriešintų žmones. Taip jau ne kartą buvo nutikę, pavyzdžiui, sprendžiant žemės gražinimo klausimus (dėl miško parkų, dėl žemės perkėlimo į valstybinius parkus).

L.S.: Kuo Saugomų teritorijų tarnyba ir parko direkcija galėtų pasitarnauti parke gyvenantiems ir besikuriantiems žmonėms?

V.V.: Šiuo metu gan realus būdas, galintis pasitarnauti parke gyvenantiems ir besikuriantiems žmonėms, mano manymu, galėtų būti tipinių statybos projektų, ypač nesudėtingiems statiniams, parengimas. Pilietis kreipiasi į parko direkciją ir gauna kelis variantus (tiltelio, pirties ir kt.) projektavimui ir išsirenka jam patinkantį variantą. Jeigu nepatinka, tada jau prašome projektuoti atskirai. Aišku, parko direkcija dabar tokių projektų parengti tikrai neturi galimybės. Be to, reikėtų keisti kai kuriuos statybas reguliuojančius norminius aktus.

Reikėtų pasirūpinti, kad žmogui kainuotų mažiau. Dabar gi, sudarytos visos sąlygos projektuotojams „lupti“ pinigus.

L.S.: Ką rekomenduotumėte ketinantiems parko teritorijoje statyti arba įsigyti sodybą?

V.V.: Dažnai įvairiuose skelbimuose tenka perskaityti, kad „parduodamas žemės sklypas prie ežero Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje“, net nurodoma, kad yra galimybė statyti sodybą, nors dažnai parduodamos teritorijos patenka į miškų ūkio paskirties žemę arba yra draustiniuose. Žmonės susigundo, patiki skelbiama informacija, nusiperka sklypą, o tik vėliau išsiaiškina, kad minėtoje teritorijoje pastatų statyba yra draudžiama. Be jokios abejonės, tai žmonėms sukelia didžiulį nepasitenkinimą ir net pyktį. Todėl prieš įsigyjant žemės sklypą ar sodybą nacionalinio parko teritorijoje, derėtų pasidomėti, kokie apribojimai yra nustatyti minėtam sklypui.

Nuotrauka Algirdo Panavo

Naujas leidinys apie tradicinę architektūrą

*Linas Stanaitis
Informacijos ir kultūros
paveldo skyriaus
vedėjas*

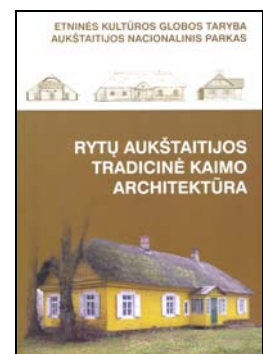
Mažėjantis senųjų kaimų gyventojų skaičius ir didėjantis jų amžiaus vidurkis paveikė senų, statytų remiantis tradicijomis, sodybų nykimą. Ekonominio pakilimo metu vis daugiau žmonių suskato pirkti senas sodybas tam, kad susikurtų sau atokvėpio oazę, kurioje galėtų pailsėti nuo miesto šurmilio. Taigi dažnai senų pastatų vietoje išdygdavo nauji, šiuolaikiški pastatai, o tradicinės architektūros paveldui ėmė grėsti išnykimas.

2008 metų pabaigoje Etninės kultūros globos taryba drauge su Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija išleido knygą "Rytų Aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra". Knygos autoriai: Rasa Bertašūtė, Vitalija Vasiliauskaitė, Gražina Žumbakienė, Rolandas Bortkūnas ir Neringa Norvaišaitė. Sudarytojas ir specialusis redaktorius - prof. dr. Libertas

Klimka. Knygą recenzavo prof. habil. dr. Irena Regina Merkienė ir Irena Seliukaitė. Tai jau šeštasis tokio pobūdžio leidinys. Anksčiau tais pačiais metais jau buvo išleistos Vakarų Aukštaitijai, Dzūkijai, Suvalkijai, Mažajai Lietuvai ir Žemaitijai skirtos knygos.

Naujoje knygoje pateikiama išsami ir apibendrinta informacija ne tik apie Rytų Aukštaitijos etniniam regionui būdingą kaimų, sodybų ir pastatų išplanavimą, bet ir apie būdingas statybines medžiagas bei konstrukcijas, apdailą ir puošybą, interjerą. Atskiras skyrius skirtas želdiniams ir sodybos aplinkai. Atstatantys ar remontuojantys senas sodybas bei naujai besikuriantys knygoje ras naudingos informacijos apie tradicinės sodybos formavimo principus, projektavimo ir statybos darbų organizavimą.

Balandžio 30 d. leidinys buvo pristatytas plačiai visuomenei ANP direkcijoje. Tikimasi, kad jis prisidės prie kaimo medinio paveldo išsaugojimo ir jo pritaikymo nūdienos gyvenimui.

Apie stovyklavimo kultūrą

Šiomet gavome štai tokį parko lankytojos laišką:

Laba diena,

rašau Jums su konkrečiu pastebėjimu iš savo patirties.

Vieną šios vasaros savaitgalį (liepos mėn.) iškylavome su draugais valtimis po Aukštaitijos nacionalinio parko ežerus. Pirmą naktį nakvojome masinėje, pilnoje žmonių, stovyklavietėje, kur per visą naktį netilo dainos, garsi muzika, automobilių važinėjimai tarp palapinių bei kitoks panašus triukšmas (na, kaip jau daugeliui lietuvių įprasta "poilsiauti" gamtoje). Kitą naktį apsistojome taip pat gerai įrengtoje (tvarkingos laužavietės, turistiniai puodo pakabinimo "įnagai", daug sausų šakų ant žemės, žemėje iškastas "turistinis" tualetas, mes apsirūpinę maišais šiukšlėms, kurias vežamės kartu su savimi ir išmetame į šiukšlių konteinerius ir pan.). Tik, kaip išaiškėjo vėliau, visa tai "savavališkai" įrengta (nors ir tvarkingai) ankstesnių (ir tikrai ne vienu) stovyklautojų, o vieta nepažymėta specialiu "kempingo" ženklų. Kitą rytą mus anksti pažadino Aplinkos apsaugos pareigūnai ir turėjome susimokėti baudą už palapinių statymą ne tam skirtoje vietoje. Nors pareigūnai, apžiūrėję mūsų stovyklos vietą, sutiko, kad mes poilsiaujame tvarkingai ir nežalodami gamtos. Tačiau su jų skirta bauda sutikome ir, be abejo, yra gerai, kad Jūsų institucija atlieka savo pareigas. BET! Kitoje ežero įlankos pusėje nuo mūsų nakvynės vietos buvo vadinamoji masinė stovyklavietė. Per visą naktį iš tos pusės sklido labai garsi ir tranki muzika (vadinamasis "bumčikas"). Mums triukšmas nelabai girdėjosi, dar galima buvo kentėti (kadangi muzika tranki, daugiau jautėsi "vibracija"). Tačiau mes pagalvojome, jei šiąnakt miegotume toje vietoje (masinėje stovyklavietėje), tikrai negalėtume užmigti...

Taigi su draugais padarėme išvadą, kad, ko gero, yra netgi geriau susimokėti baudą (kuri nors ir yra kelis kartus didesnė už masinės stovyklavietės mokestį), tačiau miegoti ramiai, nei apsistoti "legalioje" vietoje, bet nepailsėti (o juk kitą dieną vėl laukia ilgas irklavimas, be to, kai kurie mūsų buvome su vaikais). Neabejoju, kad šitaip galvoja ir kiti žmonės, atsidūrę panašioje situacijoje.

Tad ir klausiamo: kaip manote, ar tokia situacija yra normali ir tinkama? Ar galėtų būti kokia nors išeitis? Kaip suprantu, nedrausmingų, elementarios kultūros jausmo neturinčių poilsiautojų niekas negali sudrausminti? Nes "tylos taisyklė" (jei neklystu, po 22 val.?) gamtoje lyg ir negalioja, o tik gyvenamosiose zonose (miestuose)? O masinių legalių stovyklaviečių savininkai (kurie ima mokestį iš stovyklautojų už stovyklavietės priežiūrą) nesiima jokių priemonių sudrausminti šių "erelių", kadangi jiems (savininkams) tai paprasčiausiai neapsimoka...

Kiek esu girdėjusi (iš draugų), užsienyje normaliuose kempinguose su tokiais triukšmadariais niekas per daug "nesicackina": savininkas iškart išmeta juos už vartų...

O šiuo atveju išeina taip, kad tie, kas tikrai daro žalą gamtai ir aplinkiniams (triukšmas juk taip pat yra

žala, be to, butelių daužymas, važinėjimasis automobiliais gamtoje ir tarp žmonių, dažnai prie vairo esant neblaiviems ir pan.), tą daro nekliudomi, o kas tvarkingai poilsiauja gamtoje - moka baudą...

Tai štai toks būtų mano ir mano draugų pastebėjimas.

Pagarbiai,

Agnė

Panašias mintis neretai tenka išgirsti ir iš kitų sezono metu besilankančių poilsiautojų (stovyklautojų). Reikia sutikti, kad daugelis nusiskundimų yra pagrįsti. Todėl situaciją pakomentuoti paprašėme Aukštaitijos nacionalinio parko direkcijos Kraštotvarkos skyriaus vyriausiąjį specialistą **Andrių Juodelį**.

Aukštaitijos nacionalinio parko, kaip ir daugumos kitų saugomų teritorijų, vienas iš tikslų yra gamtos ir kraštovaizdžio objektų būklės išsaugojimas bei pateikimas visuomenei. Siekiant išsaugoti gamtos kompleksus, lankytojų srautai tam tikrose vietose ribojami ir nukreipiami tinkama linkme, todėl stovyklavimui skirtos rekreacinės zonos, atsižvelgiant į mokslininkų rekomendacijas, yra nustatomos vienoje ar kitoje vietoje, jas kartais keičiant (atsižvelgiant į gamtos būklę). Stovyklaviečių parko teritorijoje nėra daug ir jos nėra labai didelės, todėl esant palankiems orams visiškai patenkinti paežeres užplūstančių žmonių poreikių nėra galimybės. Dažnai stovyklavietėse būna gausu žmonių ir jie turi skirtingus atvykimo tikslus: vieni nori ramiai pailsėti, kiti - padainuoti ar kitaip pasilinksinti. Gaila, bet ne visuomet jiems pavyksta susitarti. Pabendraurus su lankytojais, dažnai susidaro įspūdis, jog tartis net nebandoma, triukšmingesnės kompanijos kaimynai tyliai kenčia, nors galėtų draugiškai išsakyti savo pageidavimus, į kuriuos daugeliu atvejų būtų atsižvelgta.

*Andrius Juodelis
ANPD
Kraštotvarkos
skyriaus
vyr. specialistas*

Tiems, kurie nesutiks atsižvelgti į kaimynų pastabas, derėtų priminti, jog nėra skirtumo - mieste esi ar miške - viešojoje vietoje (vieta, kur bet kuriuo metu laisvai gali lankytis žmonės) triukšmauti draudžiama, o triukšmą darius nuraminti gali policijos pareigūnai.

Ką daryti, jeigu stovyklavietėje kaimynai drumsčia jūsų ramybę ir poilsį? Visų pirma siūlau pabandyti pasikalbėti su jais. Jei tai nepadeda arba jeigu jie pernelyg agresyvūs – kreipkitės į stovyklavietę prižiūrintį asmenį. Juk jūs tokie patys klientai ir jeigu stovyklavietės prižiūrėtojas negali užtikrinti tvarkos, turite teisę reikalauti grąžinti pinigus už stovyklavimą.

Kraštutiniu atveju kreipkitės į policiją. Sezono metu, ypač savaitgaliais, po parko stovyklavietes patrulinuoja policijos ekipažas. Jis atvažiuos vos tik gavęs iškvietimą ir „apramins“ neklaūžadas. Bandymas išvengti konfrontacijos su stovyklavietės kaimynais yra bėgimas nuo problemos. Tokiu būdu jos neišspręsimė ir toliau turėsime kęsti „erelių“ išsišokimus. Gyvename laisvoje ir demokratiškoje šalyje, tad būkime pilietiškai ir sąmoningi.

Keletą metų pastebima ir kita tendencija, kai taip vadinamos „masinės stovyklavietės“ pustuštės, o netolimosiose apylinkėse neleistinose vietose stovyklaujantys (pasistatę palapines, užsikūrę laužus) piliečiai vieningai tvirtina, kad jie bijo triukšmo ir daugiau niekur nėra laisvų vietų. Daugelis pažeidėjų sąmoningai daro pažeidimus, apsistodami neleistinoje vietoje. Vieni gal bando sutaupyti pinigėlių, kiti nori vienatvės. Tačiau reikėtų suprasti, kad stovyklavimo ribojimai sugalvoti ne tam, kad surinkti kuo daugiau baudų, o dėl natūralios gamtos, į kurią taip veržiamasi, išsaugojimo.

Laišką parašiusią parko lankytoją norėčiau pagirti, kad nepalieka šiukšlių ir stengiasi neteršti gamtos. Bet lankantis patraukliose vietose lieka ne tik šiukšlės, bet ir kiti požymiai: ir laužavietės, ir kuolai, ir tas pats tualetas, ištrypiama žolė, nupjaunami arba netyčia sužalojami medžiai ir krūmai. Dabar pabandykim įsivaizduoti, kaip atrodytų paežerės ir paupiai, kur nuolat apsistoja stovyklautojai jiems patinkančiose vie-

tose. Net jei jie ir nepalikytų šiukšlių, vargu ar labai tokios vietos skirtųsi nuo nutryptų Neries pakrančių Vilniuje.

Taigi problemų yra, ir jas bandoma spręsti. Svarstomos galimybės leisti steigti poilsiavietes žemės savininkams, jei tik neprieštarauja teritorijų planavimo dokumentams. Šių metų pavasarį buvo patvirtintas Nacionalinių vandens turizmo trasų specialusis planas. Šiame, ne vienerius metus rengtame dokumente, yra įtraukta ir Aukštaitijos nacionalinio parko ežeryno vandens turistinė trasa. Parko darbuotojai aktyviai prisidėjo, rengiant šį dokumentą. Juo remiantis, parke bus įrengtos dvi naujos valstybinės stovyklavietės. Taip pat buvo atsižvelgta į privačių žemės savininkų, norinčių savo žemėje įrengti stovyklavietes, prašymus. Jie galės įsirengti dar aštuonias naujas stovyklavietes.

Remdamasi specialiuoju planu, Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija pradėjo įgyvendinti vandens turizmo infrastruktūros sutvarkymo projektą.

Šiuo metu jau parengti valstybinėje žemėje įrengiamų stovyklaviečių techniniai projektai bei stovyklaviečių įrangos ir statinių tipiniai projektai, kuriais galės pasinaudoti ir privačios stovyklavietės įrengiantys asmenys. Tereikia kreiptis į parko direkciją su prašymu.

Taip pat norėčiau atkreipti dėmesį, kad ribojamas tik stovyklavimas, o šiaip lankymas, maudymasis, deginimasis yra neribojami, išskyrus rezervatų teritoriją. Nepamirškite, kad negalima automobiliu prie vandens telkinių privažiuoti arčiau kaip 25 m (išskyrus specialiai įrengtas automobilių stovėjimo aikštes).

Mieli parko lankytojai, kviečiame Jus apsilankyti Aukštaitijos nacionaliniame parke, bet prieš tai pasiskaitykite Aukštaitijos nacionalinio parko lankymo taisykles, tausokite gamtą ir būkite tolerantiški vieni kitiems, gerbkite vienas kito poilsį. Gerų jums išpūdžių.

Nuotraukos Tautgirdo Masiulio

DARBAI PARKE

Kaltanėnų ugdymo ir turizmo centras – į pagalbą mokytojams

*Danutė Rastenienė
Kaltanėnų ugdymo ir
turizmo centro
metodininkė*

Prasidėjęs šių metų gruodis visiškai nepriminė tradicinės lietuviškos žiemos – nepradžiugo ne tik puriu sniegu ar kvapą gniaužiančiu šaltuku, o atvirkščiai, atrodo, jog visą amžinybę tebesitęsia vėlyvo rudens monotoniškumas – su dargana ir niūriais tamsiais vakarais. Toks metų laikas savaip paveikia daugumą žmonių – sumažėja jų aktyvumas, atsiranda slogi nuotaika. Tačiau tie, kurie nestokoja idėjų ir noro, atranda būdą, kaip viso to išvengti. Neleisdamas sau nuobodžiauti, stengdamasis racionaliai išnaudoti savo galimybes, Kaltanėnų ugdymo ir turizmo centras (toliau – UTC) 2008 m. gruodžio 2-3 d. surengė pradinį klasių mokytojams skirtą seminarą, kurio tema – „Kultūrinių – pažintinių dienų mokiniams organizavimo teisiniai pagrindai ir galimybės“. Kaltanėnų UTC, Švenčionių r. Pedagogų švietimo centrui talkinant, organizavo šį seminarą tikėdamasis padėti mokytojams tinkamai, įdomiai ir saugiai organizuoti mokinių kultūrinę-pažintinę veiklą.

Seminare dalyvavo įvairių Rytų Lietuvos miestų ir rajonų švietimo įstaigų mokytojai, direktoriai, direktorių pavaduotojai: iš Vilniaus, Zarasų, Utenos miestų bei Širvintų, Ignalinos, Rokiškio, Švenčionių rajonų. Pirmąją seminario dieną Centro direktorius K. Lisauskas renginio dalyviams pristatė Kaltanėnų UTC bei papasakojo apie jo atliekamą veiklą, o pranešimus skaičiusios lektorės N. Kapačinskienė ir I. Turčinskienė supažindino su mokinių kultūrinės pažintinės veiklos organizavimo mokykloje teisiniais pagrindais bei teisės aktais, reglamentuojančiais vaikų turizmo renginių organizavimą. Vėliau Kaltanėnų UTC metodininkės D. Rastenienė bei L. Turlienė susirinkusiesiems pristatė sudarytas Parko bei Audimo mokyklėlių edukacines programas, kurias tikisi įgyvendinti organizuosimų stovyklų vaikams ir jaunimui metu. Toliau seminare kalbėję Aukštaitijos nacionalinio parko (toliau – ANP) gamtos skyriaus vedėjas B. Šab-

levičius bei vyr. specialistas T. Masiulis susirinkusius supažindino su šio parko vykdomomis gamtosauuginėmis funkcijomis, apžvelgė įdomiausių bei saugotinių gyvūnų ir augalų įvairovę. Kultūrologė V. Čiplytė papasakojo apie ANP etnokultūros palikimą, vykstančias tradicines Sekminių ir Medkopio šventes. Po pažinties su ANP turimais resursais, puoselėjamomis tradicijomis seminario dalyviai turėjo galimybę pabandyti austi patys, t.y. dalyvauti audimo edukacinės programos improvizacijoje.

Antroji šio seminario diena – tai kultūrinių – pažintinių dienų improvizacija. Seminaro dalyviai aplankė Švenčionių vaistažolių fabriką, dalyvavo arbatų degustacijoje, apsilankė Palūšėje įsikūrusioje ANP direkcijoje, kurios darbuotojai svečius maloniai pasitiko bei noriai pasidalijo informacija. ANP direktoriaus pavaduotoja I. Čeponienė pristatė ANP, jo atliekamas funkcijas, o šio parko informacijos centro vedėjas L. Stanaitis supažindino su gamtinėmis bei kultūrinio paveldo vertybėmis. Ryškiausią ANP senosios architektūros palikimą pavyzdį – medinį Palūšės bažnyčios ansamblį – pristatė parko kultūros paveldo specialistas E. Vilkas. Taip pat seminario dalyviai turėjo galimybę susipažinti su Botaniniu taku, kurio ribose numatomas mokinių veiklos galimybes aptarė ANP vyresn. specialistė A. Survilaitė. Paviešėję ANP, kultūrinių dienų – pažintinių dienų improvizacijos dalyviai pabuvojo Labanoro regioniniame parke. T. Tukačiauskas, parko direktorius, išryškino La-

banoro regioninio parko atliekamas funkcijas, apžvelgė turimus resursus bei pakvietė apsilankyti šio parko gyvūnų iškamšų ekspozicijoje. Seminarui artėjant į pabaigą, mokytojai dalyvavo edukacinėje duonos kepimo programoje, vykusioje J. Kiauleikienės kaimo turizmo sodyboje Labanore. Čia visi norintys savo rankomis formavo duonos kepalėlius, šovė juos į krosnį – juk retai pasitaiko proga dalyvauti tokiame sakraliniame rituale ir pajusti nepamirštamą kepanos naminės duonos kvapą.

Vakaro sutemoms artinantis, seminario dalyviai, diskutuodami apie įvykusį renginį, dėkojo organizatoriams akcentuodami, jog seminaras iš tiesų buvo naudingas mokytojams, kadangi jo metu buvo pateikta daug reikalingos informacijos, o seminario organizatorius – Kaltanėnų UTC kolektyvas – pasistengė, kad mokytojai būtų šiltai sutikti. Atsakydamas į padėkas, Kaltanėnų UTC kolektyvas pažadėjo ir toliau padėti mokytojams organizuojant panašaus pobūdžio seminarus, nes tam turi tinkamas sąlygas ir patikimus partnerius.

Nuotraukos autorės

VOLUNGĖ

Milda Sviridovaitė
Ignalinos rajono gimnazijos
2c klasės mokinė

Garsų harmonija tekinose spindesio akyse. Viskas prieš jas. Didelės, grožiu nulietos perspektyvos atsispindi dangaus žydryne.

Viskas. Tai melas. Gyvenimas meluoja, tyčiojasi iš tavo norų. Kaip grojančiam atimtum klausą, o piešiančiam pirštus.

Ateitis yra tik rūkas, ištirpstantis prieš galutinio tikslo šviesą. Krenti į tamsą ir vėl kopiti beširdiškumo laiptais. Jei dar turi jėgų. Ar pavargai?.. Pavargau. Kas kops? Ne aš. Neišliksiu, kaip stipri, sąžininga asmenybė. Mirsiu, kaip vienkartinis, iš popieriaus sulipdytas žmogus. Taip miršta tūkstančiai.

Ir tai niekam nerūpi. Apiberiam žemėmis gyvenimą ir neturim kastuvo joms nukasti. Neturim jėgų.

Miškas – ypatingas pasaulis

Ar kada nors įsiklausi į tai, kas Tau yra sakoma nebylia kalba? Kas kartojama visą laiką, kai pats nebeturi ką pasakyti, kai neįstengi ištarti savojo aš. Ar kada pagalvojai, kaip gali būti susijęs su visa tai, kas aplink Tave, kas kužda Tau giliai į pasąmonę? Ar jauti, koks esi vienas, pats su savimi, visiškai toks pats, kaip ir visuma aplink Tave? Ar girdėjai kvėpuojant ežerus, šlamant, kuždant, kiekvieno turinčio savo istoriją, medžio lapus?

Tokia ir aš. Viena. Mano rankos, tarsi šakos, laikančios viską, kas gyvuoja ir sukurta mano dėka. Tokia ir manoji dalia - jausti savąsias šaknis, kad ir kaip negiliai jos yra įleistos. Išsilaikyti žemės viršuje, apklotos samanomomis, negriūti, nesuklupti, nesileisti palaužiamai. Visa tai, kas yra aplink mane, palaiko mane gyvą viduje, pastumia džiaugtis.

Mano ašaros, tarsi lapai, krinta rudeniui atėjus. Apsikloju

Raudonas raudonas dangus, nudažė jį aguonos. Migdo mišką raudonas dangus. Paklausk, ką vakare žolė šnibžda. Lopšinę niūniuoja.

Miega gėlės po prižiūrinčiomis žvaigždėmis. Prašo ramią naktį ežeras pabūti dar truputį šalia. Pirštų galais švelniai paliesti vandens paviršių – tamsų veidrodį. Pajusti malonų šiurpulį, glostant naktinio dangaus šaltį...

Ta paslaptinga nakties tamsa gundo bėgti kuo toliau, begaliniu taku medžių glėby. Bet miškas miega. Nenoriu pažadinti...

ramuma žiemą. Pavasarį stiebiuosi iš naujo į gyvenimą, o vasarą degu noru išlikti, pabūti išsiilgtai, mylimai. Tačiau vis lenkiuosi žemyn, ten, kur mano šaknys miršta. Nebeįstengiu žiūrėti į dangų. Man jau nebeišeina jo paglostyti savosiomis šakomis...

Gyvenimas, kaip miškas: medžių, takų labirintai, kuriuose pasiklystu. Ir vėl atrandu savuosius namus, vietą, kuri priklauso tik man. Į kurią neįsileidžiu to, kas netikra. Bet ar aš įstengsiu dar kada išgydyti savo žaizdas taip, kaip sugeba kiti? Ar nebūsiu silpniausia kiekvienam vėjo gūsiui, verčiančiam mane užsimerkti ir bijoti nesugrįžtamai nukristi? Ar įsigirsiu į žemę, ar gyvuosiu amžinai, ar žaliuosiu daugelį metų?

Stengiuosi neužmigti. Stebėti, kas vyksta mano akyse, tą ypatingą pasaulį – mišką.

Kas tai? Gal tai tiesiog debesys pabiro? Gal tai daug likimo deivių, šokančių paskutinį valsą su vėju? Bet jos krenta, sukasi, kikena ir nebijo, jog paskės lyg stikle nepastabiam, nors šie trupinėliai paprasčiausiai stengiasi pakutenti širdį šaltą tam niūriam žvilgsniui. Prašau, apsidairyk, pajusk, jog mūsų nebeliks šioje erdvėje, kaip ir jų. Pakelk akis. Galiausiai trapi balta dalelė miršta akimirksniu, nukritusi šilto delno glėby, užmaršty ir nepastebėjime.

Neišgis žaizda
Palikta žiaurumo
Medžio kamieno.

Medis kenčia,
Stengiasi pamiršti,
Atleisti.
Vėjas kužda, kiek jam liko.
Gyventi.
Bejėgiui milžinui sužalotam.

Kris jis tuoj,
Saulėi leidžiantis.
Nečiulbės
Daugiau jam paukščiai,
Nežais jo lapuose daugiau
Saulės spinduliai.

Norėtų jis dar džiaugtis,
Bet supranta,
Jog šviesumos daugiau
Niekad neišvys.

Reikės gulėti,
Mirti visiems matant,
Nes visi bejėgiai.
Bejėgiai,
Prieš žiaurumą.

Akmuo nuspirtas
Verks, nes jis nereikalingas.
Toks šaltas,
Jausis.
Svajos, kad jį pakeltų,
Paglostytų, pažvelgtų, -
Lyg į dangų.

Amžinai jis ištikimas bus
Žemei brangiai.
Glausis. Ir nesvarbu
Mylės ją,
Ar
Ji jam bus jau nebemiela...

Bespalvės vėjo sparnų plunksnos baudžia galingai plasnajamos...

Krenti, turėdamas sparnus, nuspalvotus pilnavertiškumo.

Bet jie kiauri. Byra jausmai, asmenybė. Kiekviena iš šių trupinių atsispindi tavo etapas. Gyvenimo ir mirties etapas, padalytas aštria ietim. O ietis savo aštrumu sužaloja viską, ką turime. Ir brangaus, ir bereikšmio. Tebūnie.

*Nuotraukos Vilmos Čiplytės, Arūnės Taunytės,
Tautgirdo Masiulio ir Algirdo Panavo*

PARKO GIRIŲ TAKAIS

Atėję į Lietuvą, surado naują tėvynę

Bronius
Šablevičius
ANPD Gamtos
skyriaus vedėjas

Augalams nebūna valstybinių sienų kliūtis ar kitų užtvartų. Jie be leidimo keliauja didžiulius atstumus ir įsikuria už tūkstančių kilometrų. Jų sėklas ar šakeles perneša vėjai, upių vanduo, paukščiai, žvėrys ir žmonės – tyčia ar netyčia. Kolorado vabalai, tarakonai, žiurkės, pelės, žvirbliai laivais nukeliauja į kitus žemynus ir vandenynų salas. Augalų sėklas su prekėmis ir krovinių pervežti dar lengviau.

Lietuvoje svetimžemių augalų yra daug. Įveisiant parkus, buvo sodinami beveik vien atvežtiniai, natūralūs Lietuvai medžiai ir krūmai. Tokia buvo tradicija, ir ji nieko nestebina. Bet yra ir tokių svetimųjų kraštų augalų, su kuriais susigyvenome lyg su savais, o kai kurie net padeda mums gyventi. Tai bulvė, pomidoras, agurkas, kopūstas, aješas, rūta, erškėtis, kaštonas, alyvos ir daugybė kitų.

Apžvelkime kai kuriuos jų, beaugančius Aukštaitijos NP. Šiuos augalus galima suskirstyti į 2 grupes:

- I. Dirbtiniai (su tikslu) įveistos rūšys.
- II. Netyčia įveistos rūšys arba atkeliavusios be žmonių pagalbos.

I grupė. 1. Uosialapis klevas (*Acer negundo*). Į Europą atvežtas iš Šiaurės Amerikos. Apie 1960 m. pradėtas masiškai sodinti Lietuvos miestuose. Dera gausiai, plinta sparčiai: dabar uosius rasime kaimuose, pakelėse ir miškuose, kur jų niekas nesodino. Kuo medis vyresnis, tuo labiau išlinksta kamienas, apauga gumbais ir atžalomis, šakojasi, kol tampa panašus į brūzgyną. Nupjautas medis gausiai atželia, atžalos per metus užauga iki metro aukščio. Įveistas kaip gyvenviečių puošmena, šis klevas tapo jų darytoju. Parke gana dažnas. Išnaikinti jo nebeįmanoma.

2. Baltažiedė robinija (*Robinia pseudoacacia*). Vadinama tiesiog „akacija“ ir sodinama soduose, gyvenvietėse. Nors spygliuotas, bet labai puošnus medis – ir lapai, ir žiedai, beje, labai nektaringi. Iš Šiaurės Amerikos į Europą ją atgabeno 1601 m., bet Lietuvoje ėmė auginti vėliau, XX a. vidury. Nereiklūs aplinkai medžiai, todėl gali augti įvairiose vietose. Dauginasi sėklomis, atžalomis. Jauni medeliai sparčiai auga, iki metro per metus. Dabar robinija auga ne tik parko kaimuose, bet atsiranda ir giliai miškuose (į vakarus nuo Dringio ežero). Lietuvoje ji sparčiausiai užkariauja Kuršių nerijos kopas. Robinija tankia lapija sudaro didelį pavėsį ir vietiniai medžiai nebegali augti.

3. Dygliuotasis šaltalankis (*Hippophaë rhamnoides*). Natūraliai auga Himalajų kalnuose, bet dėl vertingų uogų atvežtas į Europą. Žinoma, kad į Lietuvą jis pateko iš Rytų Prūsijos ir XIX a. augo Kuršių nerijoje. Šaltalankiais iki šiol užsodinami žvyriniai, karjerai, skardžiai, pakelės. Jei apšvietimo pakanka, jie įsitvirtina ir plinta tolyn šaknų

ūgliais. Nesileidžia „reguliuojami“, jei kas bando juos išnaikinti.

4. Šluotinis sausakrūmis (*Sarothamnus scoparius*). Savaimė auga Viduržemio jūros regione. Lietuvoje žinomas nuo 1898 m. ir vadinamas zuikiakrūmiu. Juo buvo apsodindamos miškų pakelės ir aikštelės. Manoma, kad jis taps žaliuoju žiemos pašaru zuikiams ir stirnoms. Bet žvėreliai šiuo augalu nesusidomėjo, jo beveik neėdė. Sausakrūmis išplito po sausius miškus, bet šaltomis žiemomis nušąla visos sniegu nepridengtos šakelės. Vasarą styro sausi jų stagarai. Miškų aikštelėse išstumia kitus vietinius augalus. Parko miškuose dažnas.

5. Sosnovskio barštis (*Heracleum sosnowskyi*). Savaimė auga Amūro upės regione ir Kaukaze. Į Lietuvą atvežtas 1950 m. ir patalpintas auginti eksperimentinėje

bazėje. Tikėtasi juo užsėti laukus ir gaminti silosą galvijams. Vėliau bitininkai sugalvojo, kad tai puikus nektaro šaltinis bitėms.

Nesuprantama, kokie „mokslininkai“ tyrinėjo silosines ir medingasias nuodingojo barščio savybes, bet vėliau gyvenimas parodė, kad į medžius panašūs barščiai niekam netinka, net bitės negali paimti nektaro, jį nulažo tik musės. Dabar šis įspūdingas augalas laisvai „eina“ per

Sosnovskio barštis

Lietuvą, auga kiekviename rajone. 2004 m. paskelbtas naikintinu, bet per vėlai: 3-5 m. aukščio barščiai stebia krūmus, gviešiasi užgožti sodus, jaunus medžius. Vienas augalas subrandina 40-100 tūkst. sėklų, be to, dar dauginasi iš šaknų. Barščio sustabdyti nebeįmanoma. Mūsų parke jis auga daug kur, plinta toliau.

5. Gausialapis lubinas (*Lupinus polyphyllus*). Už agresyvumą jį galima keikti ir barti, kaip Sosnovskio barštį. Tai Šiaurės Amerikos floros atstovas. Į Europą parvežtas XIX a., o Lietuvoje užregistruotas 1931 m. ir per 80 metų užkariavo visą Respubliką. Jis užpildė pakeles, pamiškes, dirvonuojančias pievas, miško aikšteles ir pan. Iš lubino buvo laukta naudos: bus žalioji trąša dirvoms, medus bitėms, papuoš gamtą... Viso to nebuvo ir nėra. Bet pokario metais dar buvo sėjamas. Lubinas daugiametis, sparčiai dauginasi sėklomis ir atžalomis. Išnaikinti jį galima tik mažame plote pjauant lapus keletą kartų per metus keletą metų paeiliui. Dėl

Apskritagalvis bandrenis

nepaprasto gyvybin-gumo dar vadinamas „šimtamečiu“. Išplitęs po visą parko teritoriją.

6. Apskritagalvis bandrenis (*Echinops sphaerocephalus*). Arčiausiai mūsų jis auga Pietų Europoje, Kaukaze, Vidurinėje Azijoje. Apie 1948 m. atvežtas kaip itin medingas augalas. Lai-ko praėjo dar ne- daug, bet Parke tu- rime gyvą pavyzdį: pasodintas Stripeikių bitininkystės muzie- juje, bandrenis jau

nužygiavo kaimo pamiškėmis, dirvonais, jau pasirodė ir Vaišniūnuose. Augalui patinka sausi žvyringi kalneliai. Kol kas grėsmės nematyti, tuo labiau, kad bandrenis iš tiesų labai medingas.

7. Japoninė reinutė (*Reynoutria japonica*). Dėl eg- zotiškai puošnios išvaizdos 1869m. atvežta į Europą. Lietuvoje imta auginti apie 1935 m. Japonijos salų „žolėlė“, su 30 cm ilgio lapais ir išauganti iki 2-4 m aukščio, puikiai jaučiasi parko kaimų sodybose ir jas puošia, augdama tankiomis grupėmis. Laimei, reinutrės plinta lėtai. Laukinėmis sąlygomis (kol kas) jas galima pamatyti parko pamiškių sąvartynuose ir kaimų apylinkėse.

II grupė.

1. Smulkiažiedė galinzoga (*Galinsoga parviflora*). Ši maža, nežymi žolėlė 1785 m. į Europą iš Pietų Amerikos pateko netyčia. Mūsų žemyną ji pradėjo užkariauti nuo Ispanijos. Lietuvą savaime pasiekė apie 1828m. Šiuo metu ji yra bene pati pavojingiausia daržų piktžolė. Atrodo, kad galingais šaknų kuokštais ji gali nugalėti ir patį varputį. Žydi ir sėklas barsto nuo birželio pradžios iki rudeninio sniego. Lietuvos daržus puola dar viena, tik retesnė – **Blakstienotoji galinzoga (*G. quadriradiata*).** Išvaizda gana panaši į pirmąją, o agresyvumas – toks pat. Sėklos itin smulkios, žiemoja dirvoje. Abi rūšys nebeišnaikinamos.

2. Kanadinė elodėja (*Elodea canadensis*). Pati agresyviausia svetimžemė vandeninė žolė mūsų krašte. 1836 m. netyčia iš Šiaurės Amerikos atplukdyta Europon, Lietuvoje aptikta apie 1899 m. Bent viena elodėjos šakelė, patekusi į tvenkinį, per keletą metų savo mase jį užpildo iki dugno. Ten išnyksta žuvis, varlės, net vabalai. Tai tikras vandens telkinių maras. Upelių srovės elodėjos šakeles nuplukdo tolmais atstumais, ko ir reikia šiam augalui. Parke elodėjos auga ežerų įlankose, bet jos įsikuria tik labai ramiose, be vėjo, vietelėse. Kaimų žmonės gelbėja savo kūdras, grėbliais grėbdami elodėjų žolę į krantus. Bet tokiu būdu elodėjos išnaikinti negalima. Lietuvoje ji nebeišnaikinama.

3. Smulkiažiedė sprigė (*Impatiens parviflora*).

Į Europą atsibastė iš Azijos, o Lietuvoje pasirodė apie 1934 m. Keista, bet dar 1988 m. ji buvo apyreičių augalų kategorijoje. Dabar ji tankiausiais sąžalynais auga pavėsinguose drėgnuose miškuose, upių šlaituose, bet nebijo ir atvirų saulėtų vietų – užplūsta kaimus. Tačiau į dirbamas žemes neina, piktžole netapo. Jos artima

Smulkiažiedė sprigė

giminaitė **Bitinė sprigė (*I. glandulifera*)** – visai kitokia. 2 m aukščio raudonais stiebais ir žiedais „gėlė“ patinka žmonėms ir sodinama gėlynuose. Matyt, pir- mą kartą, 1959 m., ji pasodinta būtent kaip gėlė. Jau teko matyti sprigčių grupes, žydin- čias pamiškių ir kaimų šiukšlynuose. Jų pavo- jingumą dar sunku numatyti.

4. Kanadinė ko- nyza (*Conyza cana- densis*).

Iš Šiaurės Amerikos į Europą konyza atkeliavo tur- būt XIX a. pradžioje, nes Lietuvoje ji pasirodė anksti – 1826 m. Taip pat agresyvi žolė, tačiau daug „ramesnė“, nei galinzogos ar elodėja. Konyza labai dažna sausose dirvose, atvirose vietose. Ypač jos daug Rytų Lietuvoje: ant geležinkelio sankasų ir dirvonuose, apleistose žemėse. Skurdžių javų pasėliuose jos taip pat daug ir yra pavojinga miežių, kviečių, grikių piktžolė, nes išauga gerokai aukštesnė (iki 90-150 cm) už auginamas kultūras. Neretai išbujoja ir daržovių, bulvių laukuose, jei tie neprižiūrimi. Kovoti su konyza jau beprasmiška – Lietuvoje ji per daug plačiai įsitvirtino.

Svetimžemių augalų apžvalgą galima tęsti. Pvz., apmaudą sukelia ir **Raudonojo ažuolo (*Quercus rubra*)** atkaklus sodinimas Lietuvos miškuose ir miestuose. Kodėl reikia prikaišioti iš Šiaurės Amerikos atvežta ažuolo rūšimi mūsų miškus? 1989 m. tuometinis Ignalinos miškų ūkis daug Lietuvai svetimų amerikinių ažuolų pasodino Ginučių ažuolyne. Ačiū Dievui, jie nepriėjo...

Šį kartą kalbėjome tik apie keletą svarbiausių svetimžemių augalų rūšių. Įdomu, kad nuo XVIII-XIX a. Lietuvos žmonių mąstymas ir logika beveik nepakito: jei augalas patrauklus, jį sodina, laisto, augina, rūpinasi. Nemoka ar negali išžvelgti ateities – kas atsitiks vėliau? Juk Sosnovskio barštį žmonės rūpestingai sodino net savo kolektyviniuose daržuose, soduose, nes jis „labai gražus“. Tai teko matyti ir Ignalinoje. Kai pajunta pavojų, žmonės ima naikinti barštį, tačiau jis jau būna perlipęs per sodo tvoras, o už jų barščio nebenaikina niekas. Reikėtų atsiminti, kad svetimų kraštų ir žemynų augalų rūšys visada būna labai agresyvios, stiprios, pajėgia išstumti vietinius augalus.

IŠ KULTŪROS LOBYNO

Kalvystės amato mokykla Antalksnėje

Raimondas Žievys
Stovyklos vadovas

Nykstant seniesiems amatams, labai svarbu užfiksuoti senųjų meistrų patirtį ir skatinti jaunimą ją perimti. Tuo tikslu rugpjūčio pradžioje Antalksnėje vyko kalvystės amato mokymai pagal Aukštaitijos nacionalinio parko drauge su Antalksnės kaimo bendruomene parengtą projektą

„Kalvystė Aukštaitijos nacionaliniame parke: praeitis ir ateitis“, kurį iš dalies finansavo Lietuvos kultūros ministerijos kultūros rėmimo fondas.

Projekto metu buvo aplankyti žinomi Ignalinos rajono kalviai Motiejūnuose ir Šiulėnuose. Kalviai noriai demonstravo savo dirbinius ir pasakojo apie savo amato gudrybes. Projekto dalyviai paviešėjo ir kalvių darbo vietose.

Stovyklos dalyvį konsultuoja kalvis Egidijus Latėnas

Vėliau visi rinkosi į stovyklą Antalksnės kaime, kur Raimondas Žievys mokė kalvystės amato pradžiamokslio. Suaugusieji nutarė pabandyti iš metalo nukalti saulutes, bet iš pradžių savo igūdžius tobulino kaldami vinis, pasagas ir kitokius suvenyrus. Neatsilikio ir vaikai – jie taip pat turėjo galimybę pajusti, kaip plaktukui paklūsta karštas metalas ir išmokti per keliolika minučių suraišyti įvairiausias formas.

Vieną dieną iš Vilniaus buvo atvykęs kalvis Egidijus Latėnas, pas kurį prieš kelerius metus kalvystės amato mokėsi ir pats stovyklos vadovas. Jis noriai viską demonstravo ir dalijo patarimus. Pradedantieji su nuostaba stebėjo, kaip įgudusio kalvio rankose metalas per kelias minutes virsdavo gražiausiais meno kūriniais.

Metlą raito mažasis kalvis

Ką tik „iškepta“ pasaga

Stovykla truko beveik savaitę, o jos metu nukalti dalyvių darbai buvo eksponuojami Stripeikiuose vykusiame Medkopio pabaigos šventėje.

Nuotraukos Lino Stanaičio

Susidainavimai ant Lūšių ežero

Kęstutis Žemaitis
Folkloristas

Nurimus vasaros aidams, įsibėgėjus rudeniiui, dar šiltas rudenėjančias dienas keičia vis ilgesnės ir šaltesnės naktys. Nejučiom priartėjus laikui, kai diena beveik susilygina su naktimi, Aukštaitijos nacionalinis parkas (ANP) bei folkloro ansamblis „Čiulbutė“ pakvietė visus į Palūšę. Praėjusį šeštadienį čia prisiminti senieji papročiai, švęsta Rudens lygė, paminėta Baltų vienybės diena bei išpildyta neseniai Anapilin išėjusios Aukštaitijos nacionalinio parko kultūrologės Vilmos Čiplytės svajonė – pagal senuosius vietos papročius surengti susidainavimus pulkais valtyse ant Lūšių ežero.

Nuo šiol ant ežero bangų supsis Vilmos vardu pavadinta valtelė

Kaip pasakojo šventės šeimininkas ANP lankytojų informacijos centro vedėjas Linas Stanaitis, lenkų okupacijos laikais šiame krašte buvo uždrausti bet kokie jaunimo susibūrimai, bet Palūšės, Meironių bei Gaveikėnų jaunimas rasdavo išeitį. Jie sėsdavo į valtis ir suplaukę Lūšių ežero viduryje varžydavosi dainuodami. Savotiškais laimėtojais būdavo skelbiami to kaimo jaunuoliai, kurie mokėdavo daugiau dainų.

ANP kultūrologe dirbusi Vilma buvo sumaniusi šiemet atgaivinti šį paprotį ir surengti gražų susidainavimą ant Lūšių ežero. Taigi Palūšės valtinėje susirinkę buvę Vilmos bendražygiai – „Čiulbutė“, Kauno folkloro ansambliai „Linago“, „Gadula“ bei dūdmaišininkas Gvidas Kovėra kartu užkūrė šventės aukurą. Folkloro gerbėjai nupynė tris vainikus, simbolizuojančius žmogaus gyvenimo bei metų kalendoriaus ratą, išplaukę į ežerą giedojo sutartines bei Vilmos atminimui plukdė vainikus. Sugrįžę persigrupavo bei dviem pulkais – vieni nuo kranto, kiti iš ežero – dainavo aukštaitiškas atitartines, kurios nuo seno buvo dainuojamos per ežerą. Ir nors diena buvo pakankamai vėjuota, Lūšių bangos gana stipriai siūbavo valtis, – sutartinę keitė

sutartinė, skudučius – dūdmaišio melodija. Laikas iki žuvienės, kurią renginio dalyviams virė pats ANP direktorius Eiminelis Leškevičius, neprailgo, bet vaišėmis šventė dar nesibaigė. Pasistiprinę renginio dalyviai keliavo ant Meilės kalno, kur užkūrė Rudens lygės ir Baltų vienybės ugnį. Aukojo duoną bei alų ir degino Rudens lygės simbolį – šiaudinį ožį.

Rudens lygės simbolio – šiaudinio ožio aukojimas

Saulelei einant vakarop išlydėjom svečius, šventė baigėsi – bet visų dainų neišdainavom, visų šokių nesusokom – pasilikom kitiems metams. Kad tradicija būtų gyva, ją reikia pradėti ir tęsti. O pradžia buvo labai graži...

Dūdmaišininkas Gvidas Kovėra

Autoriaus nuotr.

Ekskursijos ir žygiai po Aukštaitijos nacionalinį parką

Tel. 8 386 47478

Ekskursijų vadovas – 1 val.:

Lietuvių kalba – 30 Lt

Užsienio kalba – 45 Lt

Ekskursija po pilkapio ir
akmens amžiaus būsto
ekspozicijas Palūšėje –
20 Lt

*Specializuotos
ekskursijos:* paukščių
stebėjimas ir klausymasis,
šikšnosparnių stebėjimas,
ekskursijos po Ažvinčių
sengirės rezervatą
(tik nuo liepos 15 d. iki
metų pabaigos) – 1 val.:
Suaugusiems – 100 Lt
Moksleiviams – 70 Lt

Ekologinio švietimo centras

Tel. 8 386 36604

Nakvynės kainos 1 parai:
Dviviety kambarys su
patogumais ir virtuve –
80 Lt

Senovinės bitininkystės muziejus

Tel. 8 386 36210

Bilieto kaina:

Suaugusiems – 3 Lt

Vaikams, moksleiviams ir studentams – 1 Lt

Ekskursija – 30 Lt

Ginučių vandens malūnas

Tel. 8 616 29366

Nakvynė dviviečiam
kambary su
patogumais
1 parai – 120 Lt

Sauna vakarui – 200 Lt

Muziejinės ekspozicijos lankymas:

Suaugusiems – 2 Lt

Vaikams, moksleiviams ir studentams – 1 Lt

Redakcijos adresas:
Palūšė LT-30202, Ignalinos r.
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija
Redaktorius L. Stanaitis
Viršelyje T. Masiulio, L. Stanaičio, I. Kazakevičiaus ir
K. Žemaičio nuotraukos

Spausdino ir maketavo UAB „Ignalinos
spaustuvė“. Laisvės g. 71, Ignalina.
Tel./faksas (8-386) 5 20 71.
El. paštas ignalinos.spaustuve@ignet.lt

